

مطالعه رفتار اطلاع‌یابی اینترنتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید بهشتی

زهره نصیریپور

کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید بهشتی

دکتر عباس خُزّی

استاد دانشگاه تهران

چکیده

هدف از این پژوهش مطالعه رفتار اطلاع‌یابی اینترنتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید بهشتی است. روش تحقیق از نوع پیمایشی است. یافته‌ها نشان می‌دهد که اختلاف قابل ملاحظه‌ای میان استفاده دانشجویان مورد مطالعه از انواع اطلاعات در اینترنت وجود دارد. به طوری که مقالات بیشترین سهم را به خود اختصاص داده بود و بیشترین هدف آنان از گردآوری این اطلاعات، برآوردن نیازهای پژوهشی بوده است. دانشجویان مورد بررسی مهم‌ترین دلیل عدم استفاده از اینترنت را عدم دسترسی عنوان کردند. دانشجویان مورد بررسی بیشتر از موتورهای کاوش راهنما و نمایه‌ای استفاده می‌کنند. بیشترین مشکل دانشجویان، نداشتن حساب بانکی در اینترنت بوده است. بیشتر دانشجویان مورد بررسی (۴۴/۴ درصد) میزان رضایت خود را از نحوه ارائه خدمات اینترنت دانشگاه متوسط ارزیابی کردند. و دلیل عدم رضایت آنها عمدتاً عدم دسترسی یا اشتراک دانشگاه با پایگاه‌های اطلاعاتی موضوعی مناسب بوده است. کلید واژه‌ها، رفتار اطلاع‌یابی، اینترنت، دانشجویان، تحصیلات تکمیلی، دانشگاه شهید بهشتی

بیان مسئله

اینترنت که در حال حاضر بزرگ‌ترین شبکه رایانه‌ای جهان است یکی از مهم‌ترین و غنی‌ترین منابع اطلاعاتی دانشمندان و دیگر علاقه‌مندان محسوب می‌شود. هم‌اکنون این وسیله ارتباطی به سبب افزایش استفاده و دسترسی تعداد زیادی از کاربران بالقوه، امکانات و تسهیلات خاصی را برای محققان و دانشجویان و سایر علاقه‌مندان فراهم کرده است و این امکانات، محیط الکترونیکی را برای توسعه پژوهش، انجام بحث‌های فعال، تبادل افکار و اندیشه‌های نوین و برقراری ارتباط با دیگران مساعد ساخته است.

جامعه دانشگاهی به واسطه نقش ویژه‌ای که در بازسازی و ارتقای زیرساخت‌های اجتماعی، اقتصادی و بهداشتی جامعه بشری ایفا می‌کند، لازم است به صورت حرفه‌ای و تخصصی به شناخت شیوه‌های بهره‌گیری از منابع علمی بپردازد.

به نظر می‌رسد که میزان بهره‌برداری به‌هنگام و کارآمد از اینترنت، در بدنه جامعه دانشگاهی ایران بسیار کمتر از حد انتظار است، که در صورت استفاده صحیح و مقتضی از آن، تأمین‌کننده مکانیسمی سریع، مقرون به صرفه، و کارآمد برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز آنان خواهد بود.

چگونگی شناسایی، دسترسی، انتخاب، و استفاده از اطلاعات و منابع اطلاعاتی در اینترنت توسط دانشمندان و کارشناسان از موارد مهمی است که در سال‌های اخیر به آن توجه شده است. متخصصان اطلاع‌رسانی، درباره سیستم‌های مدیریت اطلاعات و کاربرد آنها آگاهی دارند، اما لازم است به همان اندازه، راجع به نیازهای اطلاعاتی و رفتارهای اطلاع‌یابی دانشجویان مقاطع بالای دانشگاهی که پژوهشگران بالقوه کنسور را تشکیل می‌دهند نیز آگاهی کافی کسب کنند.

در دانشگاه شهید بهشتی، امکان استفاده از اینترنت برای همه دانشجویان، اعضای هیأت علمی و گروه زیادی از کارکنان میسر است. گرچه اهداف ایجاد و راه‌اندازی این امکانات گسترده، فراهم آوردن خدمات بهتر و بیشتر برای محققان دانشگاهی، یا به طور عام، استفاده‌کنندگان دانشگاهی است، تاکنون در مورد شناخت آنها از ابزارها و

روش‌های دستیابی به اطلاعات در اینترنت و اهداف و نوع اطلاعات، تأثیر استفاده از اینترنت بر رفتار اطلاعاتی آنها و مشکلات استفاده از آن پژوهشی صورت نگرفته و احساس چنین ضرورتی منجر به انجام پژوهش حاضر گردیده است

هدف و فایده پژوهش

هدف اصلی

هدف پژوهش حاضر، با توجه به آنچه گذشت، بررسی رفتار اطلاع‌یابی اینترنتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید بهشتی است. برای نیل به هدف کلی این پژوهش، اهداف فرعی به شرح زیر مطرح می‌گردد:

اهداف فرعی

۱. کشف میزان استفاده دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد و دکترا از اینترنت؛
۲. کشف هدف جامعه مورد بررسی از جست و جوی اطلاعات در اینترنت؛
۳. بررسی دلایل عدم استفاده جامعه مورد بررسی از اینترنت؛
۴. بررسی نحوه آغاز جست و جوی جامعه مورد بررسی در اینترنت؛
۵. بررسی آشنایی جامعه مورد بررسی با امکانات و خدمات اینترنت؛
۶. کشف امکانات جست و جوی مورد استفاده جامعه مورد مطالعه در اینترنت؛
۷. کشف موتورهای کاوش مورد استفاده جامعه مورد بررسی؛
۸. بررسی نوع اطلاعات مورد استفاده دانشجویان در اینترنت؛
۹. بررسی موانع و مشکلات جامعه مورد بررسی در دستیابی به اطلاعات مورد نیاز در اینترنت؛
۱۰. بررسی میزان رضایت دانشجویان مورد بررسی از خدمات اینترنت دانشگاه.

روش پژوهش

در این پژوهش از روش پیمایشی بانگرش تحلیلی استفاده شده است. زیرا مناسب

ترین شیوه جهت آگاهی از روش‌ها و ابزارهای دستیابی به اطلاعات مختلف در اینترنت و سایر اهداف مورد بحث در این پژوهش، پرسش از خود پژوهشگران است. در این روش، با به کارگیری دقیق روش‌های علمی، می‌توان از طریق مطالعه نمونه (نسبتاً محدود) پاسخ‌دهندگان انتخاب شده از گروهی بزرگ‌تر، به استنتاج‌هایی در مورد آن گروه بزرگ (جامعه مورد نظر) نائل شد. به همین دلیل برای پژوهش حاضر روش پیمایشی، مناسب تشخیص داده شد.

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش شامل کلیه دانشجویان دوره تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید بهشتی (به تعداد ۳۴۴۱ نفر) است. که به منظور سهولت در امر تجزیه و تحلیل داده‌ها و با توجه به تعریف عملیاتی پژوهش، مقاطع مختلف در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری گروه بندی شده‌اند.

بنابراین، برای شناسایی دانشکده‌ها، پژوهشکده‌ها، و تعداد دانشجویان تحصیلات تکمیلی در دانشگاه شهید بهشتی به آمار موجود در تحصیلات تکمیلی که در تاریخ بیستم فروردین ۱۳۸۳ از این مرکز اخذ شد استناد شده است. تعداد یازده دانشکده دانشگاه شهید بهشتی شامل دانشکده‌های ادبیات، معماری، علوم اداری، حقوق، ریاضی، علوم، فیزیک، اقتصاد، روانشناسی، علوم زمین و برق و کامپیوتر و تعداد سه پژوهشکده، شامل مهندسی هسته‌ای، گیاهان دارویی، و لیزر جمعاً ۲۹۷۰ دانشجوی کارشناسی ارشد و ۴۷۱ دانشجوی دکترشناسایی شد.

در این پژوهش، ده درصد کل جامعه مورد مطالعه (۳۴۴ نفر)، به عنوان حجم نمونه انتخاب گردید. بعد از تعیین حجم نمونه، از شیوه نمونه‌گیری طبقه‌ای استفاده شد. در نمونه‌گیری طبقه‌ای، حجم نمونه را به شیوه‌های مختلف می‌توان میان طبقه‌ها تقسیم کرد. در این پژوهش از تقسیم مساوی تعداد نمونه میان طبقه‌ها استفاده شده است. دانشکده‌ها و پژوهشکده‌های دانشگاه شهید بهشتی هر کدام به عنوان یک طبقه در نظر گرفته شده است.

مروری بر مطالعات پیشین

رشد محبوبیت اینترنت، نیاز به مطالعه تأثیر آن بر جامعه علمی را ایجاب کرده است. مطالعات بسیاری دربارهٔ اینترنت و روش‌های جدید پیدایش ارتباط علمی در جامعه دانشگاهی در خارج کشور صورت گرفته است. این مطالعات هم شامل پیش‌بینی‌های نظری، دربارهٔ آینده دانش الکترونیکی و هم شامل مطالعات تجربی در زمینه چگونگی تغییر شیوه‌های ارتباطی به وسیله ابزارها و منابع گوناگون اینترنت مانند پست الکترونیکی، فهرست‌های پستی، و وب جهانی است. در ایران نیز پژوهشگران و نویسندگان چندی به جنبه‌های مختلف رفتار و کردار کاربران از طریق اینترنت پرداخته‌اند که در ذیل به آن اشاره می‌گردد.

پیشینه در ایران

محمد اسماعیل (۱۳۷۶) پژوهشی تحت عنوان "بررسی میزان رضایت کاربران از خدمات اطلاع‌رسانی اینترنت مرکز تحقیقات فیزیک نظری و ریاضیات" با استفاده از روش پیمایشی انجام داده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بیش از نیمی از افراد جامعه مورد مطالعه، که عمدتاً از اعضای هیأت علمی و محققان رشته‌های ریاضی کامپیوتر و مهندسی بودند، بیش از یک سال است که هر هفته به بخش اینترنت مرکز تحقیقات فیزیک نظری و ریاضیات جهت انجام کارهای تحقیقاتی و کسب اطلاعات تخصصی روزآمد مراجعه می‌کنند. ۷۹ درصد افراد جامعه نمونه از خدمات بخش اینترنت بسیار راضی بوده‌اند که عواملی چون امکان دستیابی به اطلاعات مورد نیاز و امکان ضبط و ذخیره نتایج بر روی دیسک در جلب رضایت آنان تأثیر به‌سزایی داشته است.

اخوتی (۱۳۷۷) پژوهشی با عنوان "بررسی وضعیت استفاده از شبکه اینترنت توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی" انجام داده و به این نتایج رسیده است که استادان بیش از سایر گروه‌های علمی از اینترنت استفاده می‌نمایند و از بین خدمات متنوع اینترنت، پست الکترونیکی و سپس وب بیش از سایر

خدمات در دسترس قرار دارند. استفاده کنندگان از شبکه اینترنت، بیشتر برای کارهای پژوهشی و سپس ارتباط با همکاران خود در خارج کشور استفاده می‌کنند. مهم‌ترین عامل مؤثر بر عدم استفاده، عدم دسترسی و اشکالات در خطوط مخابرات و ارتباط بیان شده است.

ستوده (۱۳۷۷) در تحقیق "ارزیابی استفاده از اطلاعات الکترونیکی با تاکید بر دیسک‌های نوری و شبکه اینترنت در میان اعضای هیأت علمی دانشگاه شیراز" نشان داد که میزان استفاده از منابع الکترونیکی پایین است. و عوامل جنبه‌یت، درجه علمی، مرتبه دانشگاهی، میزان آشنایی با رایانه در میزان استفاده مؤثرند.

سلاجقه (۱۳۷۷) نیز در پژوهش خود با عنوان "بررسی نگرش کاربران مرکز اینترنت دانشگاه علوم پزشکی شیراز در مورد شبکه اینترنت" و دستیابی به اطلاعات از این طریق نشان داد که کاربران به دلایل مختلفی چون آشنایی با نظام جهانی اطلاعات، انجام تحقیقات شخصی آشنایی با مجلات الکترونیکی و پی بردن به نتایج تحقیقات علمی و تجربیات دیگران از شبکه اینترنت استفاده می‌کنند.

تصویری قمصری (۱۳۷۸) پژوهشی در زمینه "تأثیر اینترنت بر رفتار اطلاع‌یابی و فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیأت علمی سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران" با استفاده از روش پیمایشی انجام داده است. جامعه مورد مطالعه اعضای هیأت علمی سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران در مراکز تهران، شیراز و مشهد بود. است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که میزان استفاده از اینترنت در جامعه تحت بررسی پایین است. در میان خدمات و منابع اینترنت، پست الکترونیکی بیشترین کاربرد را به خود اختصاص داده است. میان رفتار اطلاع‌یابی و فعالیت‌های پژوهشی در «گروه کاربر و غیرکاربر» تفاوت معنی داری وجود ندارد.

نوروزی چالکی (۱۳۷۹) نیز تحقیقی با عنوان "رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران مراجعه کننده به وب از طریق تماس با شبکه جهانی اینترنت مستقر در دانشگاه تربیت مدرس" انجام داد. در این پژوهش سعی بر آن بوده است که اهداف و انواع اطلاعات مورد استفاده، روش‌ها، مجراهای دستیابی به اطلاعات، شیوه آشنایی و موانع و مشکلات

الکترونیکی و موتورهای کاوش صورت می‌گیرد. دانشجویان علاقه زیادی به استفاده از اینترنت دارند و اینترنت منبع مهمی در کارهای شخصی یادگیری و فعالیت‌های ارتباطی محسوب می‌شود.

پژوهشگر با جست و جوی متوالی در پایگاه‌های اطلاعاتی تا زمان ارائه پایان نامه، برای جست و جوی پژوهش‌های انجام شده بعد از سال ۲۰۰۱، مقاله یا پژوهشی بر روی تأثیر اینترنت بر رفتار اطلاع‌یابی جامعه دانشگاهی، یافت نشد. پژوهش‌ها مربوط به بررسی فن‌آوری بر رفتار اطلاع‌یابی سایر گروه‌ها مانند کودکان و بزرگسالان و گروه‌های شغلی بوده است.

شیوه تجزیه و تحلیل یافته‌ها

پس از استخراج داده‌ها از پرسشنامه‌های عودت داده شده، داده‌ها به طور جداگانه برای ۱۴ دانشکده و پژوهشکده در ۲ مقطع کارشناسی ارشد و دکترا در جداول خام قرار گرفتند. جداول و نمودارهای مناسب برای انعکاس توزیع فراوانی، درصد و رتبه موارد لازم با استفاده از نرم‌افزار Excel و Word تهیه گردید. تجزیه و تحلیل آماری جداول براساس پرسش‌های اساسی پژوهش بعد از استخراج داده‌های مورد نیاز از جداول صورت پذیرفته است و در هر آزمون بر حسب مورد از نرم‌افزار آماری^۱ 11.00 for Spss Windows استفاده گردید و سپس با توجه به اطلاعات موجود به بررسی آماری فرضیه‌های پژوهش با استفاده از تکنیک‌های آمار ناپارامتریک اقدام شده است.

نتایج حاصل از محل دستیابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده‌ها و پژوهشکده‌ها به اینترنت

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب محل دسترسی به اینترنت به تفکیک دانشکده

محل دسترسی دانشکده	دانشگاه		محل کار		منزل		کل
	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
ادبیات	۶۷.۸	۴۰	۳.۴	۲	۲۸.۸	۱۷	۱۰۰
معماری	۲۵.۴	۱۶	۱۴.۳	۹	۶۰.۳	۳۸	۱۰۰
علوم اداری	۶۲.۵	۱۵	۸.۳	۲	۲۹.۲	۷	۱۰۰
حقوق	۵۳.۲	۲۵	۱۰۰.۶	۵	۳۶.۲	۱۷	۱۰۰
ریاضی	۸۵.۷	۱۲	-	-	۱۴.۳	۲	۱۰۰
علوم	۸۷.۱	۲۷	۶.۵	۲	۶.۵	۲	۱۰۰
فیزیک	۱۰۰	۲	-	-	-	-	۱۰۰
اقتصاد	۹۰.۵	۱۹	۴.۸	۱	۴.۸	۱	۱۰۰
روانشناسی	۸۰	۲۰	-	-	۲۰	۵	۱۰۰
علوم زمین	۹۳.۲	۴۱	-	-	۶.۸	۳	۱۰۰
برق و کامپیوتر	۶۶.۷	۶	۳۳.۳	۳	-	-	۱۰۰
مهندسی هسته ای	۵۰	۵	۵۰	۵	-	-	۱۰۰
گیاهان دارویی	۱۰۰	۳	-	-	-	-	۱۰۰
لیزر	۶۶.۷	۲	۳۳.۳	۱	-	-	۱۰۰
کل	۶۶	۲۲۹	۷.۵	۲۶	۳۷.۵	۹۲	۱۰۰۰

جدول ۱ توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب محل دسترسی به اینترنت را به تفکیک دانشکده نشان می دهد. از پاسخ دهندگان درخواست شد که محل دستیابی خود به اینترنت را بیان کنند. هدف اصلی این پرسش شناسایی محل هایی است که دانشجویان تحصیلات تکمیلی به منابع اینترنت دسترسی دارند. یافته ها نشان می دهد که ۲۶/۵ درصد در منزل به اینترنت دسترسی دارند. بیشترین استفاده کننده اینترنت در دانشگاه، دانشکده علوم زمین با ۹۳/۲ درصد و کمترین آن دانشکده معماری با ۲۵/۴ درصد بود، دانشجویان معماری، با ۶۰/۳ درصد، بیشترین استفاده کننده از اینترنت در منزل بودند.

نتایج حاصل از کاربران اینترنت در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی
استفاده از اینترنت

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد پاسخ‌دهندگان بر حسب استفاده از اینترنت به تفکیک دانشکده

دانشکده	متنوع		بلی		غیر		کل
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
ادبیات	۵۷	۹۱/۹	۵	۸/۱	۶۲	۱۰۰	
معماری	۵۸	۹۲/۱	۵	۷/۹	۶۳	۱۰۰	
علوم اداری	۲۴	۱۰۰	-	-	۲۴	۱۰۰	
حقوق	۴۴	۹۵/۷	۲	۴/۳	۴۶	۱۰۰	
ریاضی	۱۴	۱۰۰	-	-	۱۴	۱۰۰	
علوم	۳۱	۱۰۰	-	-	۳۱	۱۰۰	
فیزیک	۲	۶۶/۷	۱	۳۳/۳	۳	۱۰۰	
اقتصاد	۲۱	۱۰۰	-	-	۲۱	۱۰۰	
روانشناسی	۲۳	۹۲	۲	۸	۲۵	۱۰۰	
علوم زمین	۴۳	۹۷/۷	۱	۲/۳	۴۴	۱۰۰	
برق و کامپیوتر	۹	۱۰۰	-	-	۹	۱۰۰	
مهندسی هت ای	۲	۱۰۰	-	-	۲	۱۰۰	
گیاهان دارویی	۳	۱۰۰	-	-	۳	۱۰۰	
لیزر	۳	۱۰۰	-	-	۳	۱۰۰	
کل	۳۳۴	۹۵/۴	۱۶	۴/۸	۳۵۰	۱۰۰	

جدول ۲ توزیع فراوانی و درصد پاسخ‌دهندگان بر حسب استفاده از اینترنت به تفکیک دانشکده را نشان می‌دهد. ۹۵/۴ درصد از کل جامعه پژوهشی از اینترنت استفاده می‌کنند و ۴/۶ درصد استفاده نمی‌کنند، که نشان می‌دهد تقریباً همه دانشجویان تحصیلات تکمیلی از اینترنت استفاده کرده‌اند.

جدول ۲. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب استفاده از اینترنت به تفکیک مقطع تحصیلی

مقطع	استفاده		بله		خیر		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کارشناسی ارشد	۲۹۰	۹۴/۸	۱۶	۵/۲	۰	۰/۰	۱۰۶	۱۰۰
دکتری	۴۵	۹۷/۸	۱	۲/۲	۰	۰/۰	۴۶	۱۰۰
کل	۳۳۵	۹۵/۲	۱۷	۴/۸	۰	۰/۰	۳۵۲	۱۰۰

جدول ۳ توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان را بر حسب استفاده از اینترنت به تفکیک مقطع تحصیلی نشان می دهد. در این میان، ۹۴/۸ درصد از دانشجویان کارشناسی ارشد و ۹۷/۸ درصد از دانشجویان دکتری از اینترنت استفاده کرده اند.

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب میزان استفاده از اینترنت به تفکیک مقطع تحصیلی

مقطع	میزان استفاده		کمتر از ۵ ساعت		بین ۵-۱۰ ساعت		بین ۱۰-۱۵ ساعت		بیشتر از ۱۵ ساعت	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کارشناسی ارشد	۱۵۹	۵۳/۷	۷۹	۲۶/۷	۵۸	۱۹/۶	۰	۰/۰	۲۹۶	۱۰۰
دکتری	۱۹	۴۹/۳	۱۵	۳۲/۶	۱۲	۳۱/۶	۰	۰/۰	۴۶	۱۰۰
کل	۱۷۸	۵۲	۹۴	۲۷/۵	۷۰	۲۰/۵	۰	۰/۰	۳۴۲	۱۰۰

پژوهشگران دانشگاه تربیت مدرس بررسی کردند. این تحقیق به روش پیمایشی انجام گرفته و محقق به این نتایج رسیده است که بیشتر پژوهشگران از موتورهای کاوش یاهو (Yahoo) و آلتاویستا (Altavista) استفاده می‌کنند. به علاوه، اکثراً ترجیح می‌دهند از طریق پست الکترونیکی به اصل مدارک جست و جو شده در وب دست یابند. بیشتر پژوهشگران آشنایی کافی در استفاده از امکانات وب را ندارند. مهم‌ترین هدف پژوهشگران از جست و جوی اطلاعات در وب جهت انجام کارهای پژوهشی و دستیابی به اطلاعاتی بوده است که در منابع چاپی و محلی یافت نمی‌شده است.

اسدی (۱۳۸۲) پژوهشی با عنوان "مطالعه تأثیر استفاده از اینترنت بر رفتار اطلاع‌یابی پژوهشی اعضای هیأت علمی رشته‌های مختلف دانشگاه تهران (با تأکید بر سه شاخه علوم انسانی، علوم پایه، و فنی و مهندسی)" انجام داد. در این پژوهش از روش پیمایشی استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه اعضای هیأت علمی رشته‌های مختلف (علوم انسانی، علوم پایه، و فنی و مهندسی) دانشگاه تهران است.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اختلاف قابل ملاحظه‌ای در میان اعضای هیأت علمی در سه شاخه از لحاظ توانایی در استفاده از منابع اینترنتی وجود داشت، به طوری که بیشترین تعداد آنان در شاخه علوم پایه خود را بالاتر از متوسط ارزیابی کرده‌اند. از لحاظ استفاده از ابزارها و منابع اینترنت اختلاف قابل ملاحظه‌ای مشاهده نشد. اما در میزان استفاده از ابزارها و منابع اینترنت در سه شاخه تفاوت معنی داری مشاهده شد به طوری که در شاخه علوم انسانی و علوم پایه پست الکترونیکی، موتور جست و جوی وب، مرورگر وب، پایگاه اطلاعاتی، فهرست پستی و یوزنت از جمله ابزارهایی بودند که از بالاترین میزان استفاده برخوردار بودند.

بین سن، آخرین مدرک و مرتبه علمی رابطه معنی داری با میزان استفاده مشاهده نشد. اما بین جنسیت و میزان استفاده رابطه معنی داری وجود داشت. بین سابقه خدمت و میزان استفاده رابطه معنی دار بود. تفاوت معنی داری در میزان تأثیر اینترنت بر فرایند پژوهش در سه شاخه مشاهده شد. به طوری که آنان معتقدند که مرحله گردآوری اطلاعات بیشترین تأثیر را از اینترنت گرفته است.

مطالعه در خارج

در این بخش، دلیل حجم بالای منابع پژوهشی، منابع مربوط به سال ۲۰۰۰ به بعد مورد بررسی قرار گرفته است.

براون (۲۰۰۱) به "نقش ارتباط به کمک رایانه در فرایند پژوهش محققان موسیقی" پرداخته است. استناده و پذیرش محققان موسیقی از سودمندی پست الکترونیکی و گروه‌های بحث الکترونیکی در فرایند پژوهش را توصیف می‌کند.

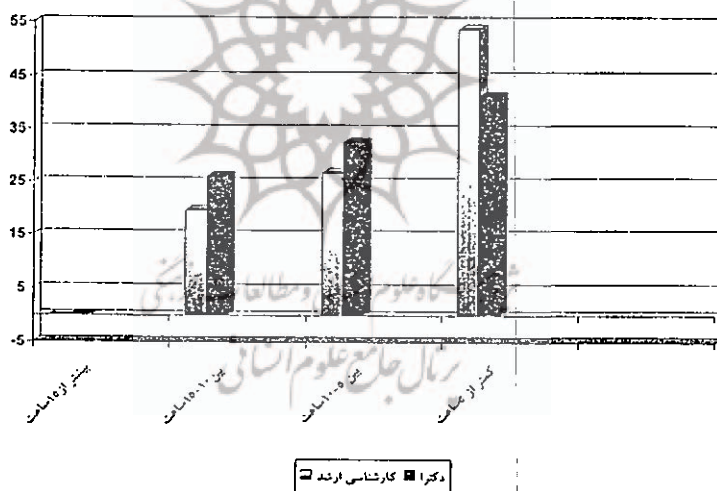
از تئوری اشاعه نوآوری برای توصیف ارزیابی سطح پذیرش محققان با توجه به فواید و سازگاری استفاده از پست الکترونیکی و گراوه بحث الکترونیکی در فرایند پژوهش، استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که محققان پست الکترونیکی را شیوه‌ای ارزان و سریع برای غیررسمی ارتباط نسبت به استفاده از دورنگار و تلفن بیان کردند.

روش دیگری درباره استفاده از اینترنت و رفتار کاربران، که به بررسی «عزایات مربوط به چگونگی استفاده محققان از ابزارها و منابع متنوع اینترنتی» می‌پردازد، مورد استفاده قرار گرفته است. این پیمایش‌های توصیفی به استفاده علمی از منابع الکترونیکی مبتنی بر اینترنت در خصوص انواع منابع استفاده شده، بسامد استفاده، محل دسترسی به منابع الکترونیکی، ابزارهای دسترسی، گروه‌های کاربر، عوامل و اهداف استفاده از شیوه‌های کسب مهارت‌های ضروری، و جز آن است.

در بررسی که توسط زنگ (۲۰۰۱) درباره "استفاده علمی از منابع الکترونیکی مبتنی بر اینترنت" انجام شد. عوامل مؤثر بر استفاده محققان از اینترنت در دسترس پذیری، رضایت، دانش خاص و مهارت‌های فنی، رشته‌های علمی، تفاوت‌های فردی، پذیرش شبکه، و هنجارها، اجتماعی بیان می‌کند.

شائو (۲۰۰۱) طی تحقیقی در زمینه "رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان از اینترنت" به عمل آورد نشان داد که انواع انتشارات از طریق اینترنت قابل دسترسی هستند و فعالیت‌های پژوهشی از طریق اینترنت با استفاده از ابزارهای جست و جو، پست

به منظور آگاهی از میزان استفاده دانشجویان از اینترنت، گزینه‌ها به صورت کمتر از ۵ ساعت، بین ۵-۱۰ ساعت، بین ۱۰-۱۵ ساعت، و بیشتر از ۱۵ ساعت مطرح شد. جدول ۴ توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان را بر حسب میزان استفاده از اینترنت به تفکیک مقطع تحصیلی را نشان می‌دهد دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد ۵۳/۷ درصد و دکتری ۴۱/۳ درصد، کمتر از ۵ ساعت در هفته از اینترنت استفاده می‌کنند که بیشترین درصد پاسخ دهندگان را به خود اختصاص می‌دهد و مابقی سایر گزینه‌ها را نام برده‌اند (نمودار ۱).

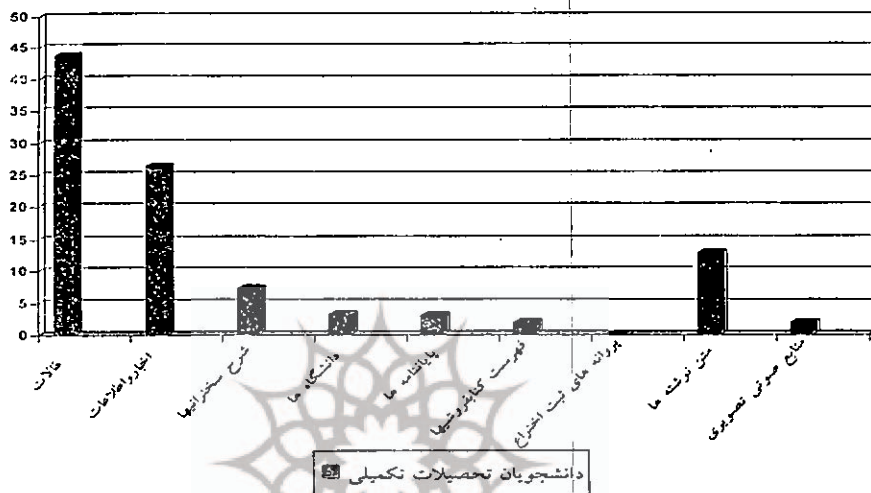
نمودار ۱. درصد پاسخ دهندگان بر حسب میزان استفاده از اینترنت به تفکیک مقطع تحصیلی

استفاده از انواع اطلاعات در اینترنت

جدول ۵. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب استفاده از انواع اطلاعات در اینترنت به تفکیک مقطع تحصیلی

انواع اطلاعات	مقطع		کارشناسی ارشد		دکتری		کل
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
مقالات	۱۱۹	۴۰/۲	۳۰	۶۶/۷	۴۹	۴۳/۷	
اخبار و اطلاعات	۸۸	۲۹/۷	۲	۴/۴	۹۰	۲۶/۱	
شرح سخنرانیها	۲۳	۷/۸	۲	۴/۴	۲۵	۷/۳	
دانشگاهها و مراکز آموزش عالی	۱۰	۳/۴	۱	۲/۲	۱۱	۳/۲	
اطلاع از پایان نامه ها	۱۰	۳/۴	-	-	۱۰	۲/۹	
فهرست کتابفروشی ها	۵	۱/۷	۱	۲/۲	۶	۱/۸	
پروانه های ثبت اختراع	-	-	-	-	-	-	
متن نوشته ها	۳۷	۱۲/۵	۷	۱۵/۶	۴۴	۱۲/۹	
منابع صوتی تصویری	۴	۱/۴	۲	۴/۴	۶	۱/۸	
کل	۲۹۶	۱۰۰	۴۵	۱۰۰	۲۵۱	۱۰۰	

جدول ۵ توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب استفاده از انواع اطلاعات در اینترنت به تفکیک مقطع تحصیلی را نشان می دهد. چنانچه از اطلاعات جدول استنباط می شود، بالاترین اهمیت و استفاده از انواع اطلاعات در اینترنت به ترتیب به فهرست های موجود در کتابخانه های مختلف جهان جهت جست و جو و دریافت مقالات و نشریات الکترونیکی با ۴۳/۷ درصد، اخبار و اطلاعات علمی با ۲۶/۴ درصد و متن نوشته ها با ۱۲/۹ درصد اختصاص دارد و از سایر انواع اطلاعات کمترین استفاده می شود (نمودار ۲)

نمودار ۲. درصد پاسخ دهندگان بر حسب استفاده از انواع اطلاعات در اینترنت

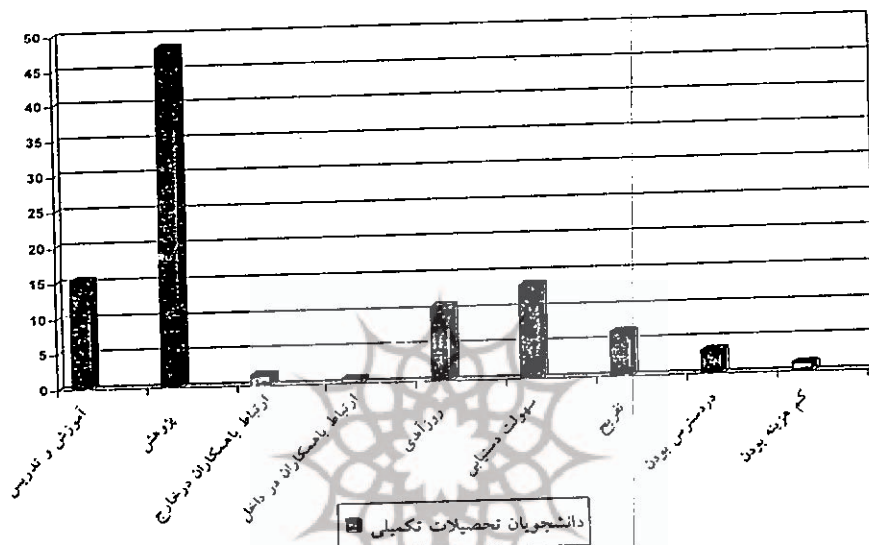
در مقطع کارشناسی ارشد بیشترین استفاده از انواع اطلاعات به فهرست‌های موجود کتابخانه‌های مختلف جهان، جست و جو و دریافت مقالات و نشریات الکترونیکی با ۴۰/۳ درصد و در مقطع دکتری، با ۶۶/۷ درصد، اختصاص داشت.

جدول ۶. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب اهداف، جست و جوی اطلاعات در اینترنت به تفکیک، مقطع تحصیلی

کل		دکتری		کارشناسی ارشد		منفع
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	اهداف جستجو
۱۴/۹	۴۸	۱۶/۳	۷	۱۴/۶	۴۱	جهت کارهای آموزشی و تدریس
۴۹/۴	۱۶۰	۶۷/۴	۲۹	۸۶/۶	۱۳۱	جهت کارهای پژوهشی
۰/۶	۲	-	-	۰/۷	۲	برقراری ارتباط با همکاران در خارج
۱/۶	۵	-	-	۱/۸	۵	برقراری ارتباط با همکاران در داخل
۹/۶	۳۱	-	-	۱۱	۳۱	روزآمد بودن اطلاعات
۱۳	۴۲	۱۴	۶	۱۲/۸	۳۶	سهولت دسترسی
۶/۶	۲۱	۲/۳	۱	۷/۱	۲۰	تفریح و سرگرمی
۳/۱	۱۱	-	-	۳/۹	۱۱	در دسترس بودن
۱/۶	۴	-	-	۱/۴	۴	کم هزینه بودن
۱۰۰	۳۲۴	۱۰۰	۴۳	۱۰۰	۲۸۱	کل

در جدول ۱۶ اهداف دانشجویان از به کارگیری ابزارها و منابع اینترنت نشان داده شده است. چنانچه از اطلاعات، جدول استنباط می شود، بالاترین هدف از جست و جوی اطلاعات در اینترنت در مقطع کارشناسی ارشد انجام کارهای پژوهشی با ۸۶/۶ درصد و در مقطع دکتری با ۶۷/۴ درصد است. اهداف دیگری را که دانشجویان از جست و جوی اطلاعات گزارش کردند عبارت است از: انجام کارهای آموزشی و تدریس، تفریح و سرگرمی، و جز آن.

نمودار ۳. درصد پاسخ دهندگان بر حسب اهداف جست و جوی

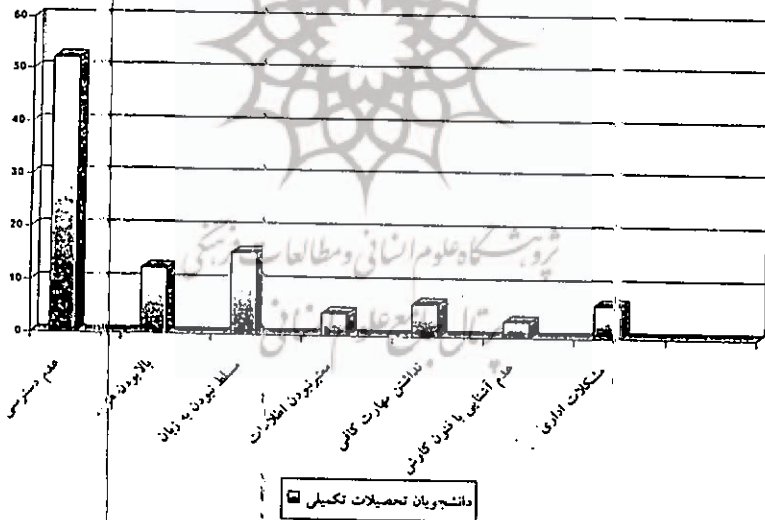
اطلاعات در اینترنت

جدول ۷. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب دلایل

عدم استفاده از اینترنت به تفکیک مقطع تحصیلی

مقطع	کارشناسی ارشد		دکتری		کل		دلایل عدم استفاده
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
عدم دسترسی	۷۳	۵۱/۴	۱۲	۶۰	۸۵	۵۲/۵	
بالا بودن هزینه	۱۸	۱۲/۷	۲	۱۰	۲۰	۱۲/۳	
مسلط نبودن به زبان خارجی	۲۴	۱۶/۹	۱	۵	۲۵	۱۵/۴	
معتبر نبودن اطلاعات	۵	۳/۵	۲	۱۰	۷	۴/۳	
نداشتن مهارت کافی در استفاده از امکانات اینترنت	۸	۵/۶	۲	۱۰	۱۰	۶/۲	
عدم آشنایی یا فنون کارشل	۵	۳/۵	-	-	۵	۳/۱	
مشکلات اداری	۹	۶/۳	۱	۵	۱۰	۶/۲	
کل	۱۴۲	۱۰۰	۶۰	۱۰۰	۱۶۲	۱۰۰	

بر اساس یافته‌های حاصل از جدول ۷، بالاترین دلایل عدم استفاده از اینترنت، در بین دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد به ترتیب به عدم دسترسی ۱۱/۴ درصد، مسأله نبودن به زبان خارجی ۱۶/۹ درصد، بالا بودن هزینه ۱۲/۷ درصد، مشکلات اداری با ۶/۳ درصد اختصاص داشت و در مقطع دکتری به عدم دسترسی با ۶۰ درصد، بالا بودن هزینه و معتبر نبودن اطلاعات در شبکه اینترنت با ۱۰ درصد، و مسأله نبودن به زبان خارجی و مشکلات اداری با ۵ درصد اختصاص داشت. سایر دلایل کم اهمیت تلقی شده بودند.

نمودار ۴. درصد پاسخ دهندگان بر حسب دلایل عدم استفاده از اینترنت

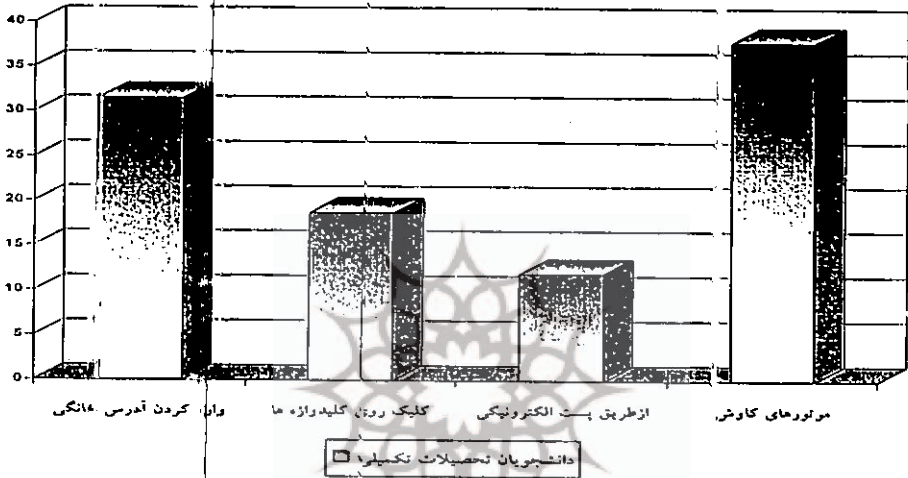
نتایج حاصل از نحوه آغاز جست و جو در وب

جدول ۸. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب نحوه آغاز جست و جو در وب به تفکیک دانشکده

نحوه آغاز جست و جو	وارد کردن آدرس خانگی		کلید روی کلیدهای		از طریق پست الکترونیکی		موتورهای کاوش		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
ادبیات	۲۱	۳۸/۶	۱۳	۲۱/۵	۳	۵/۷	۱۶	۳۰/۲	۵۳	۱۰۰
معماری	۱۹	۳۲/۲	۱۰	۱۶/۹	۹	۱۵/۳	۲۱	۳۵/۶	۵۹	۱۰۰
علوم اداری	۷	۳۰/۴	۵	۲۱/۷	۲	۸/۷	۹	۳۹/۱	۲۳	۱۰۰
حقوق	۱۴	۳۰/۴	۸	۱۷/۴	۶	۱۳	۱۸	۳۹/۱	۴۶	۱۰۰
ریاضی	۴	۳۸/۶	-	-	۴	۲۸/۶	۶	۴۲/۹	۱۴	۱۰۰
علوم	۹	۳۰	۶	۲۰	۲	۶/۷	۱۳	۴۳/۳	۳۰	۱۰۰
تیزیک	۲	۱۰۰	-	-	-	-	-	-	۲	۱۰۰
اقتصاد	۷	۳۷/۸	۷	۳۷/۸	-	-	۵	۲۶/۳	۱۹	۱۰۰
روانشناسی	۵	۲۰/۸	۷	۲۹/۲	۳	۱۲/۵	۹	۳۷/۵	۲۴	۱۰۰
علوم زمین	۱۱	۲۷/۸	۵	۱۲/۲	۹	۲۲	۱۶	۳۹	۴۱	۱۰۰
برق و کامپیوتر	۲	۲۲/۲	-	-	-	-	۷	۷۷/۸	۹	۱۰۰
مهندسی هسته ای	-	-	-	-	-	-	۲	۱۰۰	۲	۱۰۰
گیاهان دارویی	۱	۳۳/۳	-	-	۱	۳۳/۳	۱	۳۳/۳	۳	۱۰۰
لبزر	۱	۵۰	-	-	-	-	۱	۵۰	۲	۱۰۰
کل	۱۰۳	۳۱/۵	۶۱	۱۸/۷	۳۹	۱۱/۹	۱۲۴	۳۷/۹	۳۲۷	۱۰۰

بر اساس یافته‌های مندرج در جدول ۸، که نحوه آغاز جست و جو در وب به تفکیک دانشکده‌ها را نشان می‌دهد، ۳۱/۵ درصد از کل جامعه پژوهش از طریق وارد کردن آدرس خانگی مورد نظر، ۱۸/۷ درصد با کلیک کردن بر روی کلید واژه‌های مشخص شده در صفحات وب، ۱۱/۹ درصد از طریق پست الکترونیکی، ۳۷/۹ درصد از طریق موتورهای کاوش، جست و جوی خود را در وب آغاز کرده‌اند.

یافته‌های جدول، حاکی از آن است که بالاترین درصد آغاز جست و جو در وب، از طریق موتورهای کاوش با ۳۷/۹ درصد و کمترین درصد از طریق کلیک کردن بر روی کلید واژه‌های مشخص شده در صفحات وب با ۱۸/۷ درصد بوده است (نمودار ۵).

نمودار ۵. درصد پاسخ دهندگان بر حسب نحوه آغاز جست و آجو در وب

در دانشکده ها، دانشجویان دانشکده برق و کامپیوتر با ۷۷/۸ درصد، بالاترین درصد آغاز جست و آجو، از طریق موتورهای کاوش را به خود اختصاص می دهند.

جدوا، ۹. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب نحوه آغاز جست و آجو در وب به تفکیک مقطع تحصیلی

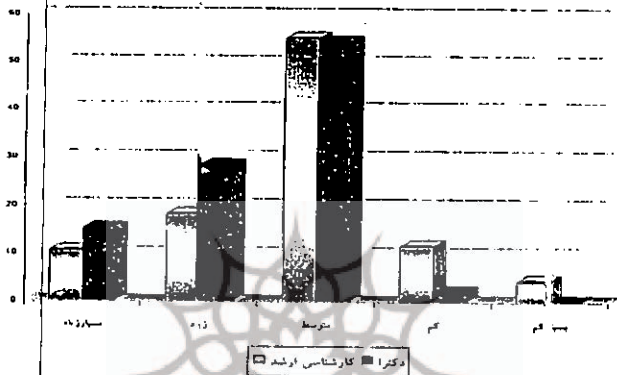
نوع آغاز	ارشد		دکتر		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
وارد کردن آدرس انگلیسی	۸۸	۳۰.۹	۱۵	۲۴/۹	۱۰۳	۳۱/۴
کلید روی کلیه واژه های	۵۵	۱۹.۳	۶	۱۴	۶۱	۱۸/۶
از طریق پست الکترونیکی	۳۸	۱۳.۳	۱	۲/۳	۳۹	۱۱/۹
موتورهای کاوش	۱۰۴	۳۶.۵	۲۱	۴۸/۸	۱۲۵	۳۸/۱
کل	۲۸۵	۱۰۰	۴۳	۱۰۰	۳۲۸	۱۰۰

چنانچه از یافته‌های جدول ۹ استنباط می‌شود. ۳۰/۹ درصد دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد از طریق وارد کردن آدرس خانگی مورد نظر، ۱۹/۳ درصد با کلیک کردن بر روی کلید واژه‌های خاص، ۱۳/۳ درصد از طریق پست الکترونیکی، ۳۶/۵ درصد از طریق موثوره‌های کاوش و در مقطع دکتری، ۳۴/۹ درصد از طریق وارد کردن آدرس خانگی مورد نظر، ۱۴ درصد با کلیک کردن بر روی کلید واژه‌های خاص، ۲/۳ درصد از طریق پست الکترونیکی، ۴۸/۸ درصد از طریق موثوره‌های کاوش نحوه آغاز جست و جوی خود را، گزارش کردند. براساس اطلاعات این جدول، دانشجویان در مقطع کارشناسی ارشد بیشترین نحوه آغاز جست و جوی خود را با ۳۶/۵ درصد و در مقطع دکتری با ۴۸/۸ درصد از طریق موثوره‌های کاوش گزارش کردند.

جدول ۱۰. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب میزان آشنایی با امکانات و خدمات اینترنت به تفکیک مقطع تحصیلی

مقطع	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		کل
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
ارشد	۳۲	۱۰/۶	۵۵	۱۸/۳	۱۶۶	۵۵/۱	۳۵	۱۱/۶	۱۳	۴/۳	۳۰۱
دکتری	۷	۱۵/۲	۱۳	۲۸/۳	۲۵	۵۴/۳	۱	۲/۲	—	—	۴۶
کل	۳۹	۱۱/۲	۶۸	۱۹/۶	۱۹۱	۵۵	۳۶	۱۰/۴	۱۳	۳/۷	۳۴۷

یافته‌های جدول ۱۰ نشان می‌دهد که ۱۰/۶ درصد از دانشجویان کارشناسی ارشد میزان آشنایی خود را با امکانات و خدمات اینترنت بسیار زیاد، ۱۸/۳ درصد زیاد، ۵۵/۱ درصد متوسط، ۱۱/۶ درصد کم، ۴/۳ درصد بسیار کم، و ۱۵/۲ درصد از دانشجویان دکتری میزان آشنایی خود را بسیار زیاد، ۲۸/۳ درصد زیاد، ۵۴/۳ درصد متوسط، ۲/۲ درصد کم، ارزیابی کردند (نمودار ۶).

نمودار ۶. درصد پاسخ دهندگان بر حساب میزان آشنایی با امکانات و خدمات اینترنت به تفکیک مقطع تحصیلی

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب استفاده از امکانات اینترنت جهت جست و جو به تفکیک مقطع تحصیلی

مقطع	کارشناسی ارشد		دکتری		کل
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
پست الکترونیکی	۸۷	۲۹/۳	۱۲	۲۶/۱	۹۹
گپ و پیام بر	۵	۱/۷	-	-	۵
گروههای بحث	۴	۱/۳	-	-	۴
گروههای خبری	۳۳	۱۱/۱	۲	۴/۳	۳۵
وب جهانی	۶۳	۲۱/۲	۱۳	۲۸/۲	۷۶
موتورهای کاوش	۱۰۱	۳۴	۱۸	۳۹/۱	۱۱۹
پروتکل انتقال فا	۲	۰/۷	۱	۲/۲	۳
کنفرانسها	۲	۰/۷	-	-	۲
کل	۲۹۷	۱۰۰	۴۶	۱۰۰	۳۴۳

چنانچه از اطلاعات جدول ۱۱ استنباط می‌شود، بالاترین استفاده از امکانات اینترنت جهت جست و جو در مقطع کارشناسی ارشد به موتورهای کاوش با ۳۴ درصد و کمترین آن به پروتکل انتقال فایل و کنفرانس‌ها با ۰/۷ درصد اختصاص داشت و در مقطع دکتری بالاترین استفاده به موتورهای کاوش با ۳۹/۱ درصد اختصاص داشت و از گپ و پیغام بر، گروه‌های بحث و گفت و گو و کنفرانس‌ها استفاده نشد.

استفاده از موتورهای کاوش جهت جست و جوی اطلاعات

جدول ۱۲. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب استفاده از موتورهای کاوش جهت جست و جوی اطلاعات به تفکیک مقطع تحصیلی

مقطع	کارشناسی ارشد		دکتری		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
موتورهای کاوش						
موتورهای کاوش	۱۴۴	۴۹/۵	۱۶	۳۶/۴	۱۶۰	۴۷/۸
موتورهای کاوش	۱۳۰	۴۴/۷	۲۸	۶۳/۶	۱۵۸	۴۷/۲
موتورهای کاوش	۳	۱	-	-	۳	۰/۹
موتورهای کاوش	۵	۱/۷	-	-	۵	۱/۵
موتورهای کاوش	۲	۰/۷	-	-	۲	۰/۶
موتورهای کاوش	-	-	-	-	-	-
موتورهای کاوش	-	-	-	-	-	-
موتورهای کاوش	۱	۰/۳	-	-	۱	۰/۳
موتورهای کاوش	-	-	-	-	-	-
موتورهای کاوش	-	-	-	-	-	-
موتورهای کاوش	۵	۱/۷	-	-	۵	۱/۵
موتورهای کاوش	۱	۰/۳	-	-	۱	۰/۳
کل	۲۹۱	۱۰۰	۴۴	۱۰۰	۳۳۵	۱۰۰

از پاسخ دهندگان سؤال شد که از کدام گروه از موتورهای کاوش وب استفاده می‌کنند. هدف از طرح این سؤال، میزان آشنایی آنان با ابزارهای جست و جوی اطلاعات از طریق اینترنت بود. چنانچه از یافته‌های جدول ۱۲ استنباط می‌گردد بالاترین استفاده و اهمیت از موتورهای کاوش به ترتیب به موتورهای کاوش راهنما با ۴۷/۸ درصد و نمایه‌ای با ۴۷/۲ درصد بوده و از سایر موتورهای کاوش کمترین استفاده می‌شود.

۴۹/۵ درصد دانشجویان کارشناسی ارشد از موتورهای کاوش راهنما و ۴۴/۷ درصد آنها از موتورهای کاوش نمایه‌ای استفاده می‌کنند؛ ۳۶/۴ درصد دانشجویان دکتری از موتورهای کاوش راهنمای و ۶۳/۶ درصد آنها از نمایه‌ای استفاده می‌کنند، از سایر موتورها در هر دو مقطع کمترین استفاده به عمل می‌آید.

جدول ۱۳: توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب مشکلات جست و جوی اطلاعات از اینترنت به تفکیک مقطع تحصیلی

مشکلات	مقطع		کارشناسی ارشد		دکتری	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
متنوع بودن موتورهای جستجو	۳۷	۱۴/۹	۴	۹/۵	۴۱	۱۴/۱
عدم وجود کنترل کیفیت	۳۱	۱۲/۵	۶	۱۴/۳	۳۷	۱۲/۸
عدم داشتن حساب بانکی	۸۴	۳۳/۹	۱۶	۳۸/۱	۱۰۰	۳۴/۵
نامناسب بودن خطوط ارتباطی	۵۷	۲۳	۱۶	۳۸/۱	۷۳	۲۵/۲
عدم ثبات در سایتها	۴	۱/۶	-	-	۴	۱/۴
عدم آشنایی کافی با زبان خارجی	۳۵	۱۴/۱	-	-	۳۵	۱۲/۱
کل	۲۴۸	۱۰۰	۴۲	۱۰۰	۲۹۰	۱۰۰

چنانچه از اطلاعات جدول ۱۳ استنباط می‌شود، دانشجویان در مقطع کارشناسی ارشد مشکلات خود را در دستیابی به اطلاعات مورد نیاز از طریق اینترنت به ترتیب اولویت، در نداشتن حساب بانکی در اینترنت با ۳۳/۹ درصد، نامناسب بودن خطوط

ارتباط با ۲۳ درصد، متنوع بودن موتورهای جست و جوی پایگاه‌های اطلاعاتی با ۱۴/۹ درصد، عدم آشنایی کافی به زبان خارجی با ۱۴/۱ درصد، نبود کنترل کیفیت بر روی منابع اطلاعاتی موجود در وب با ۱۲/۵ درصد؛ و دانشجویان دکتری در نداشتن حساب بانکی در اینترنت و نامناسب بودن خطوط ارتباطی با ۳۸/۱ درصد، نبود کنترل کیفیت بر روی منابع اطلاعاتی موجود در وب با ۱۴/۳ درصد، متنوع بودن موتورهای جست و جوی پایگاه‌های اطلاعاتی با ۹/۵ درصد گزارش کردند.

جدول ۱۴. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب میزان رضایت از خدمات اینترنت دانشگاه به تفکیک مقطع تحصیلی

مقطع		کارشناسی ارشد		دکتری		کل
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	
بسیار زیاد	میزان نارضایتی	۱۰	۳/۴	-	-	۳
	درصد	۴۰	۱۳/۷	۵	۱۱/۹	۴۵
زیاد	میزان نارضایتی	۱۲۲	۴۱/۹	۲۷	۶۴/۳	۱۴۹
	درصد	۷۰	۲۴/۱	۸	۱۹	۷۸
کم	میزان نارضایتی	۴۹	۱۶/۸	۲	۴/۸	۵۱
	درصد	۲۹۱	۱۰۰	۴۲	۱۰۰	۳۳۳
کل	میزان نارضایتی	۲۹۱	۱۰۰	۴۲	۱۰۰	۳۳۳
کل	درصد	۲۹۱	۱۰۰	۴۲	۱۰۰	۳۳۳

جدول ۱۴ توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب میزان رضایت از خدمات دانشگاه به تفکیک مقطع تحصیلی را نشان می‌دهد. در این میان، ۴۱/۹ درصد از

دانشجویان کارشناسی ارشد، و ۶۴/۳ درصد از دانشجویان دکتری، به میزان متوسط از خدمات دانشگاه اراضی بوده‌اند.

جدول ۱۵. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب دلایل عدم رضایت از ارائه خدمات اینترنت دانشگاه به تفکیک مقطع تحصیلی

مقطع	کارشناسی ارشد		دکتری		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کمبود برنامه های آموزشی کامپیوتر	۴۴	۱۸/۵	۵	۱۳/۹	۴۹	۲۷/۸
کمبود برنامه های آموزشی اینترنت	۲۹	۱۲/۲	۶	۱۶/۷	۳۵	۱۹/۸
فقدان پرسنل مسئول	۳۱	۱۳	۶	۱۶/۷	۳۷	۲۰/۵
عدم دسترسی : اشتراک پایگاه ها	۶۳	۲۶/۵	۷	۱۹/۴	۷۰	۳۸/۵
سرویس دهی نامناسب پایگاه ها	۲۵	۱۰/۵	۴	۱۱/۱	۲۹	۱۶/۸
کمبود امکانات سخت افزاری	۳۳	۱۳/۹	۴	۱۱/۱	۳۷	۲۰/۵
کند بودن شبکه مخابراتی	۱۳	۵/۵	۴	۱۱/۱	۱۷	۹/۲
کل	۲۳۸	۱۰۰	۳۶	۱۰۰	۲۷۴	۱۱۰۰

جدول ۱۵ توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب دلایل عدم رضایت از خدمات دانشگاه به تفکیک مقطع تحصیلی را نشان می دهد. بر اساس یافته های به دست آمده از جدول، دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد دلایل عدم رضایت از خدمات دانشگاه را به ترتیب اولویت در عدم دسترسی با اشتراک دانشگاه با پایگاه های اطلاعاتی موضوعی مناسب با ۲۶/۵ درصد، کمبود برنامه آموزشی آشنایی با کامپیوتر با ۱۸/۵ درصد، کمبود امکانات سخت افزاری با ۱۳/۹ درصد، کمبود نیروی انسانی مسئول جهت جدیت و جو با ۱۳ درصد، کمبود برنامه های آموزشی آشنایی با اینترنت با ۱۲/۲ درصد، خدمات نامناسب پایگاه های اطلاعاتی موجود با ۱۰/۵ درصد، کند بودن شبکه مخابراتی با ۵/۵ درصد گزارش کردند.

دانشجویان مقطع دکتری دلایل عدم رضایت از خدمات دانشگاه را به ترتیب اولویت در کمبود برنامه‌های آموزشی اینترنت و کمبود نیروی انسانی مسئول جهت جست و جو با ۱۶/۷ درصد، کمبود برنامه‌های آموزشی آشنایی با کامپیوتر با ۱۳/۹ درصد، خدمات نامناسب پایگاه‌های اطلاعاتی موجود و کمبود امکانات سخت‌افزاری، و کند بودن شبکه مخابراتی با ۱۱/۱ درصد گزارش کرده‌اند.

جدول ۱۶. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دهندگان بر حسب پیشنهادات دانشجویان تحصیلات تکمیلی جهت بهبود دستیابی به اطلاعات از اینترنت در سایت کامپیوتری به تفکیک مقطع تحصیلی

کل		دکتری		کارشناسی ارشد		منفع پیشنهادات
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۲۸/۵	۹۳	۳۰/۲	۱۳	۲۸/۳	۸۰	تشکیل دوره های منظم
۲۱/۸	۷۱	۱۶/۳	۷	۲۲/۸	۶۴	استقرار کادر متخصص
۶/۱	۲۰	۷	۳	۶	۱۷	استقرار کادر فنی
۳۲/۵	۱۰۶	۲۳/۳	۱۰	۳۳/۹	۹۶	افزایش تعداد کامپیوترها
۱۱	۳۶	۲۳/۳	۱۰	۹/۲	۲۶	بهبود خطوط
۱۰۰	۳۲۶	۱۰۰	۴۳	۱۰۰	۲۸۳	کل

یافته‌های جدول ۱۶ نشان می‌دهد که پیشنهادات دانشجویان تحصیلات تکمیلی جهت بهبود دستیابی به اطلاعات اینترنتی از دانشگاه به ترتیب اولویت در مقطع کارشناسی ارشد عبارتند از: افزایش تعداد کامپیوترهای متصل به شبکه اینترنت با ۳۳/۹ درصد، تشکیل دوره‌های منظم آموزش اینترنت در سطح دانشگاه از طرف گروه‌های آموزشی و واحدهای فرهنگی و پژوهشی دانشگاه با ۲۸/۳ درصد، استقرار کادر متخصص اطلاع‌رسانی جهت راهنمایی و رفع اشکالات استفاده‌کنندگان هنگام جست

و جو از اینترنت با ۲۲/۶ درصد، بهبود خطوط ارتباطی با ۹/۲ درصد، و استقرار کادر فنی با ۶ درصد؛ و بر مقطع دکتری به ترتیب تشکیل دوره‌های منظم آموزش اینترنت با ۳۰/۲ درصد، افزایش تعداد کامپیوترهای متصل به شبکه اینترنت، و بهبود خطوط ارتباطی با ۲۳/۳ درصد، استقرار کادر متخصص اطلاع رسانی جهت راهنمایی و رفع اشکالات استفاده‌آندگان با ۱۶/۳ درصد و استقرار کادر فنی با ۷ درصد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر رفتار اطلاع‌یابی اینترنتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی شهید بهشتی را مورد مطالعه قرار داده است. این مطالعه خصوصاً بر سه‌گونگی استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی از منابع اینترنتی، اهداف، مشکلات و عوامل مؤثر بر استفاده یا عدم استفاده از این منابع را در طول فرآیند پژوهش مدنظر قرار داده است. بررسی حاضر نشان می‌دهد که:

۱. نسبت دانشجویان کارشناسی ارشد به دانشجویان دکتری؛ نسبت دانشجویان ارشد مرد به دانشجویان ارشد زن و نسبت دانشجویان دکتری مرد به دانشجویان دکتری زن بیشتر است.

۲. بیشتر دانشجویان تحصیلات تکمیلی از اینترنت استفاده می‌کنند، اما با وجود امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در دانشکده‌ها و سایت‌های دانشکده‌ها و پژوهشکده‌ها تعدادی از دانشجویان هنوز از آن استفاده نمی‌کنند.

۳. همان‌طور که ملاحظه گردید، تفاوت معنی‌داری در میزان استفاده از اینترنت در دو مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری مشاهده نشد. دانشجویان در هر دو مقطع کمتر از ۵ ساعت در هفته از اینترنت استفاده می‌کنند و هیچ‌کدام بیش از ۱۵ ساعت در هفته از اینترنت استفاده نمی‌کنند.

این مطلب حاکی از آن است که میزان استفاده از جامعه مورد بررسی که بالقوه پژوهشگران جامعه علمی کشور را تشکیل می‌دهند بسیار اندک است، در صورتی که انتظار می‌رود بیشترین میزان استفاده از وسایل جدید الکترونیکی (به دلیل ماهیت آنها)

در اختیار این قشر باشد. مسئولان امر با توجه به این برآورد باید به فکر راهکارهای عملی جهت رفع این نقیصه باشند.

۴. از نظر انواع اطلاعات مورد استفاده اختلاف قابل ملاحظه‌ای میان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی از انواع اطلاعات در اینترنت مشاهده شد، به طوری که مقالات، اخبار و اطلاعات علمی و متن‌نویسه‌ها بیشترین سهم را از انواع اطلاعات مورد استفاده دانشجویان دارند و کمترین سهم را سخنرانی‌ها، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، پایان‌نامه‌ها، منابع صوتی تصویری، و فهرست کتابفروشی‌ها به خود اختصاص می‌دهند.

دانشجویان مورد بررسی جهت برآوردن نیازهای اطلاعاتی خویش نیاز به شناخت انواع اطلاعات دارند، در صورتی که پژوهش حاضر حاکی از آن است که آنها کمتر به سخنرانی‌ها، پایان‌نامه‌ها، منابع صوتی و تصویری، و فهرست کتابفروشی‌ها توجه دارند. ۵. به طوری که مشاهده شد بالاترین هدف دانشجویان تحصیلات تکمیلی از گردآوری این اطلاعات، برآوردن نیازهای پژوهشی است. هدف بعدی که دانشجویان مورد بررسی ذکر کرده‌اند، انجام امور مربوط به آموزش و تدریس است. تفریح و سرگرمی آخرین هدفی است که به آن اشاره کرده‌اند.

بنابراین، با توجه به دو مورد نتیجه‌گیری اخیر، می‌توان گفت که دانشجویان مورد بررسی بیشتر برای رفع نیازهای پژوهشی و آموزشی و تدریس به جست و جو در اینترنت می‌پردازند و کمتر از آن به صورت تفننی استفاده می‌کنند.

جهت رسیدن به این هدف نیز ترجیحاً اطلاعات را به صورت مقالات، اطلاعات علمی و متن‌نویسه استفاده می‌کنند و کمتر به سخنرانی‌ها، پایان‌نامه‌ها، و مانند آن عنایت دارند. بنابراین، با شناسایی اشکال مختلف اطلاعات موجود در اینترنت به دانشجویان مورد مطالعه می‌توان به بهره‌وری مناسب از آن نائل شد.

۶. دانشجویان مورد بررسی مهم‌ترین دلیل عدم استفاده از اینترنت را عدم دسترسی ذکر کردند. از عوامل دیگری که در عدم استفاده آنها مؤثر بود، می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: مسلط نبودن به زبان خارجی، بالا بودن هزینه، نداشتن مهارت کافی در

استفاده از اینترنت و مشکلات اداری. عواملی مثل به‌عبر نبودن اطلاعات در اینترنت و عدم آشنایی با فنون کاوش و بازیابی اطلاعات را کمتر ذکر کردند.

بنابراین، در صورتی که دانشگاه به ایجاد تمهیدات لازم جهت دسترسی همه دانشجویان مورد بررسی در دانشکده‌ها و پژوهشکده‌های مختلف، از قبیل قرار دادن امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری بیشتر و نیز ایجاد دوره‌های آموزشی زبان خارجی و اینترنت پردازد، می‌تواند به حل این مشکل کمک کند.

محل دسترسی دانشجویان تحصیلات تکمیلی به اینترنت نیز، از دانشگاه بیشتر از منزل و محل کار بوده است. در واقع دانشجویان مورد بررسی تمایل بیشتری (۶۶ درصد) به دسترسی به اینترنت در دانشگاه دارند. از آنجایی که منابع الکترونیکی در فرمت‌های فایل‌ی خاص نیاز به سخت‌افزار و نرم‌افزارهای اضافی دارند، دانشگاه محیط مناسبی برای بازیابی این نوع فایل‌ها و دسترسی به تارشناسان کامپیوتر جهت رفع مشکلات است و بعد از دانشگاه، منزل محیط مناسبی برای دسترسی به منابع الکترونیکی محسوب شده است.

۷. اختلاف قابل ملاحظه‌ای میان نحوه آغاز جست و جو در جامعه مورد بررسی مشاهده شد، به طوری که دانشجویان مورد بررسی جست و جوی خود را در وب بیشتر از طریق موتورهای کاوش آغاز کرده‌اند و در مراحل بعدی از طریق وارد کردن آدرس خانگی مورد نظر و کلیک کردن روی کلید واژه‌های مشخصه شده در صفحات وب و پست الکترونیکی به جست و جوی خود می‌پردازند.

با توجه به این اطلاعات، می‌توان نتیجه گرفت که رابطه و تمایل دانشجویان مورد بررسی به استفاده از موتورهای کاوش (به دلیل ماهیت و شکل این ابزار، در ارائه میلیون‌ها مقاله الکترونیکی بدون محدودیت زمانی و مکانی که آن را به بهترین ابزار الکترونیکی در این زمینه تبدیل کرده) بیش از سایر ابزارهاست.

بنابراین، می‌توان با معرفی موتورهای کاوش تخصصی مناسب در بروشورهای آموزشی به صورت الکترونیکی و نیز چاپی در سایت‌های دانشکده‌ها و پژوهشکده‌ها و یا با ایجاد بانک اطلاعاتی در سایت دانشگاه به شناسایی بیشتر این امکانات پرداخت.

۸. بیشترین تعداد دانشجویان تحصیلات تکمیلی (۵۵/۴ درصد) میزان آشنایی خود را از امکانات و خدمات اینترنت متوسط ارزیابی کرده‌اند و سپس به ترتیب اولویت، زیاد، بسیار زیاد، کم و بسیار کم را برگزیده‌اند. اما تفاوت معنی داری میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری از لحاظ میزان آشنایی با امکانات و خدمات اینترنت مشاهده نشد، به طوری که میزان آشنایی دانشجویان مقطع دکتری کمی بیشتر از دانشجویان مقطع ارشد است که در حد معنی داری نبود. در حالی که انتظار از جامعه پژوهشی به دلیل این که امکانات نسبتاً خوبی در اختیار آنها قرار می‌گیرد بیش از متوسط است.

۹. تفاوت معنی داری میان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی از امکانات جست و جوی اینترنت وجود داشت، به طوری که بالاترین استفاده و اهمیت از میان امکانات جست و جوی اینترنتی به موتورهای کاوش و سپس به پست الکترونیکی، وب جهانی و گروه‌های خبری، از گپ و پیغام‌بر، گروه‌های بحث و گفت و گو، پروتکل انتقال فایل، و کنفرانس‌ها کمترین استفاده شده بود.

همچنین بررسی حاضر نشان داد که دانشجویان مقطع دکتری از گپ و پیغام‌بر، گروه‌های بحث و گفت و گو، پروتکل انتقال فایل، و کنفرانس‌ها استفاده نمی‌کنند.

این بررسی‌ها حاکی از آن است که دانشجویان در دو مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری آشنایی کافی با همه امکانات جست و جوی اینترنت ندارند. با معرفی این امکانات و نیز برگزاری دوره‌های آموزشی حضوری و الکترونیکی می‌توان به رفع این مشکل پرداخت و به نتایج بهتری دست یافت.

از طرف دیگر، به دلیل اهمیتی که موتورهای کاوش برای جامعه مورد بررسی دارد به این مقوله باید بیشتر توجه شود.

۱۰. در میزان استفاده از موتورهای کاوش تفاوت معنی داری مشاهده شد، به طوری که دانشجویان تحصیلات تکمیلی بیشتر از موتورهای کاوش راهنما و نمایه‌ای جهت جست و جوی اطلاعات استفاده می‌کنند. از سایر موتورهای کاوش مانند گروه‌های خبری، ابر موتورهای کاوش موضوعی، موتورهای کاوش نشانی، و فروشگاه‌ها کمترین

استفاده می شود و از موتورهای کاوش گوفر، منابع صوتی و تصویری، ابرموتورهای کاوش، و ابرموتورهای کاوش شغل یابی استفاده ای نمی شود.

این مطلب حاکی از ناآشنایی دانشجویان مورد بررسی با انواع موتورهای کاوش است، و این در حالی است که بیشترین استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی را از میان ابزارها و امکانات اینترنت، موتورهای کاوش به خود اختصاص می دهند.

بنابراین، می توان نتیجه گرفت که این ابزار اینترنتی به دلیل تنوعی های مختلف خود (مانند در اختیار قرار دادن میلیون ها مقاله الکترونیکی در آن واحد) قادر به پاسخگویی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان مورد بررسی بوده و عدم آشنایی آنها با انواع موتورهای کاوش باعث ریزش اطلاعات مورد نیازشان خواهد شد. برعکس آشنایی کامل آنها با انواع موتورهای کاوش باعث نتایج رضایت بخشی برای آنها خواهد گردید. ۱۱. بیشتر دانشجویان تحصیلات تکمیلی (۸۲/۴ درصد) در هر دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری در جست و جوی اطلاعات از اینترنت با مشکلاتی رو به رو بوده اند و تنها ۱۷/۶ درصد از آنها در جست و جوی خود با مشکلی مواجه شده اند.

۱۲. اختلاف قابل ملاحظه ای میان مشکلات جست و جوی اطلاعات از طریق اینترنت وجود داشت، به طوری که دانشجویان تحصیلات تکمیلی بیشترین مشکل جست و جوی اطلاعات خود را نداشتن حساب بانکی در اینترنت ذکر کرده اند. سپس به ذکر دیگر مشکلات مانند نامناسب بودن خطوط ارتباطی، متنوع بودن موتورهای جست و جوی پایگاه های اطلاعاتی، نبود کنترل کیفیت بر روی منابع اطلاعاتی موجود در وب و عدم آشنایی کافی به زبان خارجی پرداختند و در نهایت کمترین مشکل خود را در جست و جوی اطلاعات، عدم ثبات در سایت ها ذکر کردند.

اما دانشجویان مقطع دکتری، عدم آشنایی به زبان خارجی و عدم ثبات در سایت ها را مشکل خود گزارش نکردند. بیشترین مشکل آنها نداشتن حساب بانکی و نامناسب بودن خطوط ارتباطی است.

به عبارت دیگر، حتی اگر دانشجویان برای استفاده از امکانات اینترنت آموزش دیده باشند و همه فنون جست و جوی را به دقت به کار گیرند، بیشتر سایت های معتبر اطلاعات

علمی روزآمد خویش را به رایگان به اختیار عموم قرار نمی‌دهند و برای دریافت آن مقالات نیاز به تهیه کارت اعتباری وجود دارد. بنابراین مسئولان دانشگاه می‌توانند با اتخاذ تمهیداتی جهت دادن کارت اعتباری (گرچه محدود) به دانشجویان به رفع نیازهای اطلاعاتی آنها کمک کنند.

۱۳. بیشتر دانشجویان مورد بررسی (۴/۴۴ درصد) میزان رضایت خود را از نحوه ارائه خدمات اینترنت دانشگاه متوسط ارزیابی کردند و سپس کم، بسیار کم و زیاد، تعداد اندکی از آنها (۳ درصد) میزان رضایت خود را از نحوه ارائه این خدمات بسیار زیاد ذکر کردند.

این میزان رضایت با توجه به نتایجی که در رفع نیازهایشان می‌گیرند، دور از انتظار نیست. مسئولان امر فقط با قرار دادن سایت کامپیوتری و وصل کردن هزاران کامپیوتر به شبکه نمی‌توانند رفع تکلیف کنند و مدعی پیشرفت و ترقی باشند. آنها به این هدف نائل نخواهند شد مگر این که به بررسی دقیق مسئله پرداخته و کیفیت را در کنار کمیت بهبود بخشند.

۱۴. اما میان دلایل عدم رضایت دانشجویان تحصیلات تکمیلی از ارائه خدمات اینترنت دانشگاه اختلاف قابل ملاحظه‌ای مشاهده شد. به طوری که بیشترین تعداد پاسخ دهندگان دلیل عدم رضایت خود از ارائه خدمات اینترنت دانشگاه را، عدم دسترسی یا اشتراک دانشگاه با پایگاه‌های اطلاعاتی موضوعی مناسب ذکر کردند.

سپس کمبود برنامه‌های آموزشی آشنایی با کامپیوتر، کمبود نیروی انسانی مسئول جهت جست و جو یا راهنمایی مراجعان و کمبود امکانات سخت‌افزاری، خدمات نامناسب پایگاه‌های اطلاعاتی موجود، کمبود برنامه‌های آموزشی آشنایی با اینترنت، و کند بودن شبکه مخابراتی بیان کردند.

به نظر می‌رسد با فراهم آوری و تدارک دسترسی بیشتر به پایگاه‌های اطلاعاتی و مجلات الکترونیکی از طریق کنسرسیوم‌های وزارت علوم و نیز فراهم آوردن امکانات فنی لازم و مناسب از طریق خانه و دانشگاه، امکان استفاده بیشتر از منابع الکترونیکی توسط دانشجویان تحصیلات تکمیلی را بتوان فراهم ساخت.

۱۵. اما پیشنهاد بیشتر پاسخ دهندگان جهت بهبود دستیابی به اطلاعات از اینترنت در سایت کامپیوتری دانشگاه افزایش تعداد کامپیوترهای متصل به شبکه اینترنت موجود در دانشگاه بود و سپس تشکیل دوره‌های منظم آموزش اینترنت در سطح دانشگاه از طرف گروه‌های آموزشی و واحدهای فرهنگی و پژوهشی دانشگاه، استقرار کادر متخصص اطلاع‌رسانی جهت راهنمایی و رفع اشکالات استفاده کنندگان هنگام جست و جوی اینترنت، بهبود خطوط ارتباطی، استقرار کادر فنی متخصص و تجرب جهت رفع اشکالات فنی که در حین کار برای سیستم به وجود می‌آید جزو پیشنهادات بود.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، دانشجویان مورد مطالعه بیشتر خواهان بهبود کیفیت امکانات اینترنتی دانشگاه بودند که البته گستره وسیعی را شامل می‌شود. به عبارتی، دیگر دانشگاه در ارائه این خدمات به صورت موفق عمل نکرده است. آنچه پدیده‌ی است این که دانشگاه تاکنون در اندیشه اتصال به شبکه بوده است تا بهبود کیفی آن در صورتی که برای بهره‌وری صحیح از آن باید گام‌های منظم و درست و بلندی برداشته شود و کیفیت باید در راستای کمیت پیش برود.

در ضمن، تعدادی از پاسخ دهندگان یادگیری بیشتر درباره اینترنت را خواستار بودند. آنان علاقه‌مند به آشنایی با ابزارها و منابع اینترنت مانند گوگل، تلنت، اف تی پی، آرچی و پایگاه‌های اطلاعاتی و به دست آوردن اطلاعات دقیق و منسجم درباره امکانات پست الکترونیکی، فهرست‌های پستی، مرورگرهای وب، و انواع موتورهای جست و جوی بودند.

به‌طور کلی، باتوجه به این که تعداد زیادی از دانشجویان تحصیلات تکمیلی جامعه مورد پژوهش استفاده از اینترنت را جهت رفع نیازهای اطلاعاتی و انجام فعالیت‌های پژوهشی به کار می‌برد و تأثیر آن را در این راستا درک کرده‌اند، لذا می‌توان امیدوار بود که در صورت رفع مشکلات آنان، میزان و کیفیت استفاده آنان از اینترنت افزایش یافته و نتایج رضایت بخشی داشته باشد و اینترنت بتواند بلا قابلیت‌های بی‌شمار خود دانشجویان تحصیلات تکمیلی را در دستیابی به اطلاعات مورد نیاز یاری نموده و منجر به ارتقای سطح کمی و کیفی فعالیت‌های پژوهشی آنان گردد.

پیشنهادهای پژوهش

نکات ذیل که برخاسته از یافته‌های پژوهش حاضر است به عنوان پیشنهاد ارائه می‌گردد:

۱. به دلیل این که بررسی حاضر نشان داد که میزان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی در هر دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری بسیار کم بوده است (کمتر از ۵ ساعت در هفته)، و از طرفی: الف) آنان دلیل اصلی عدم استفاده را عدم دسترسی عنوان کرده‌اند، ب) با بررسی که از دانشجویان مورد بررسی درباره دسترسی به شبکه اینترنت به عمل آمد، روشن شد که بیشترین دسترسی و استفاده آنها از شبکه اینترنت دانشگاه بوده است؛ با همگانی شدن استفاده از خدمات شبکه اینترنت در امر آموزش و پژوهش و گستردگی منابع در این رسانه‌های جهانی، مسئولان دانشگاه شهید بهشتی بایستی این رسانه را همچون سایر رسانه‌ها و ابزارهای اطلاعاتی (همانند کتاب، مجله، و جز آن) تلقی کرده و دسترسی به آن را برای کلیه دانشجویان دانشگاه فراهم نمایند. امروزه، بهره‌گیری از اینترنت برای همه دانشجویان، به سبب عدم محدودیت مکانی، زمانی، و تسهیل در بازیابی اطلاعات از طریق آن، امری بدیهی و ضروری تلقی می‌شود. بنابراین لازم است دانشگاه شهید بهشتی امکانات بیشتر استفاده از اینترنت را در محل تحصیل برای دانشجویان فراهم سازد. زیرا ایجاد امکانات یاد شده سبب پشتیبانی در تهیه و تولید اطلاعات علمی و پژوهشی از سوی دانشجویان تحصیلات تکمیلی در دانشگاه شهید بهشتی را به دنبال خواهد داشت. همچنین لازم است جهت استفاده و دسترسی بیشتر دانشجویان از اینترنت در منزل هم تمهیداتی اندیشیده شود.

بدین ترتیب می‌توان با دسترسی‌پذیر کردن شبکه اینترنت برای کلیه دانشجویان دانشگاه، در نقاط مختلف دانشگاه و نیز در منزل میزان دسترسی و در نتیجه، استفاده آنان را افزایش داد. بنابراین، لازم است: الف) در منزل، امکان استفاده از شبکه اینترنت دانشگاه فراهم شود. ب) در دانشگاه امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری کامپیوترهای متصل به شبکه اینترنت بهبود یابد، و ج) امکانات مخابراتی و تقویت کیفی خطوط ارتباطی و انعکاس مداوم مشکلات به شرکت مخابرات توسعه یابد.

دلایل عدم استفاده دانشجویان مورد بررسی، علاوه بر عدم دسترسی، مسلط نبودن

به زبان خارجی، بلا بودن هزینه، نیز نداشتن مهارت کافی در استفاده از اینترنت بوده است. در نتیجه مراد زیر پیشنهاد می‌شود: الف) تشکیل دوره‌های آموزش زبان خارجی، ب) استفاده از اینترنت با هزینه پائین در منزل، و ج) برگزاری دوره‌های آموزش کوتاه مدت و مستر و نیز تهیه جزوات، مطالب آموزشی و راهنماهای استفاده از شبکه، متناسب با تغییرات روز، به منظور استفاده بهینه از خدمات شبکه اینترنت، و منابع اطلاعاتی.

۲. به دلیل این که اصلی‌ترین هدف دانشجویان تحصیلات تکمیلی در استفاده از اینترنت برآوردن نیازهای پژوهشی بوده و در این راستا از مقالات، اخبار و اطلاعات علمی و جز آن سود می‌جویند شایسته است دانشگاه:

• سایت‌ها و پایگاه‌های اطلاعاتی تخصصی مناسب را که به ارائه مقالات معتبر و ارزشمند می‌پردازند مشترک شود و آنها را به نحو صحیحی به اطلاع کلیه دانشجویان برساند و نیز به آموزش استفاده صحیح از آنها مبادرت ورزد و به ارائه خدمات مناسب آنها توجه کند.

• به شناسایی و معرفی سایت‌های رایگان تخصصی مناسب اقدام کند، زیرا آنها نیز مقالات گران قیمتی را ارائه می‌نمایند.

• شناسایی و معرفی انواع دیگر اطلاعات اینترنت که کمتر مورد استفاده دانشجویان مورد بررسی بوده ولی می‌تواند مورد استفاده آنان باشد و غفلت و عدم شناخت آنها از این منابع باعث ریزش اطلاعات مفید می‌شود؛ مانند منابع صوتی تصویری، فهرست کتاب‌فروشی‌ها و -بازار آن.

• موتورهای کاوش برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است زیرا: الف) معمولاً آنان جست و جوی خود در اوب را با موتورهای کاوش آغاز می‌کنند، ب) از میان انواع امکانات وب جهت جست‌وجو بیشتر از موتورهای کاوش استفاده می‌کنند. بنابراین، به دلیل اهمیت موتورهای کاوش در رفع نیازهای اطلاعاتی آنان لازم است:

• آدرس سایت‌ها و موتورهای کاوش تخصصی مناسب از طریق چاپی و نیز

الکترونیکی در اختیار آنان قرار گیرد.

● دوره‌آشنایی با موتورهای کاوش مورد نیاز و نیز آموزش روش‌های جست و جو در آنها برگزار گردد.

● موتورهای کاوش علمی و تخصصی به زبان فارسی برای دستیابی آسان‌تر به منابع اطلاعاتی مورد نیاز کاربران که توانایی کافی در زبان خارجی ندارند ایجاد شود.

● دوره‌های آموزش کوتاه مدت آشنایی با امکانات دیگر اینترنت از قبیل: گروه‌های بحث و گفت و گو، پروتکل انتقال فایل، و کنفرانس‌ها برگزار گردد.

ج. از طرفی دانشجویان مورد بررسی از میان خیل عظیم موتورهای کاوش تنها موتورهای کاوش راهنما مانند گوگل و نمایه‌ای مانند یاهورا می‌شناسند و از آنها استفاده می‌کنند و اطلاعی از وجود سایر موتورها ندارند. بنابراین، لازم است:

● دوره‌های آموزش انواع دیگر موتورهای کاوش از قبیل گروه‌های خبری، گوفر، ابرموتورهای کاوش و موتورهای کاوش و موتورهای کاوش به زبان‌های مختلف به شکل چاپی و نیز الکترونیکی برگزار گردد. *گاه‌علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*

۴. دانشجویان تحصیلات تکمیلی بیشترین مانع و مشکل خود را در جست و جوی اطلاعات نداشتن حساب بانکی در اینترنت می‌دانند. سپس به نامناسب بودن خطوط ارتباطی آن نسبت می‌دهند. بنابراین لازم است:

● جهت پرداخت هزینه‌های منابع، برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی، تسهیلات کارت اعتباری در نظر گرفته شود.

● خطوط ارتباطی شبکه دانشگاه بهبود یابد.

۵. مهم‌ترین دلیل عدم رضایت دانشجویان مورد بررسی عدم دسترسی یا اشتراک دانشگاه به پایگاه‌های اطلاعاتی موضوعی مناسب است. بنابراین لازم است:

● پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته و سایت‌های مربوط به زمینه‌های تخصصی و علمی از طریق اشتراک دسترس پذیر گردد.

دلایل دیگر آنها عبارت است از: نبود نیروی انسانی مسئول جهت جست و جو یا راهنمایی مراجعان و ارائه خدمت مناسب پایگاه‌های اطلاعاتی موجود. بنابراین لازم

است:

● استقرار کادر متخصص اطلاع رسانی جهت راهنمایی و رفع اشکالات استفاده کنندگان هنگام جست و جوی اینترنت استقرار یابد.

● ارائه خدمات پایگاه‌های اطلاعاتی موجود بهبود یابد.

۶. از طرفی، استفاده از ابزار الکترونیکی به دلیل ماهیت آن مقرون به صرفه است و از اتلاف وقت و هزینه جلوگیری می‌کند و باعث یکپارچگی در کارها می‌شود و ز دوباره کاری‌ها و اشتباهات جلوگیری می‌کند بنابراین، به طور کلی می‌توان گفت که ضروری است:

● کارشناسان کتابخانه و مراکز اطلاع رسانی با همکاری متخصصان کامپیوتر به ایجاد و طراحی نوعی بانک اطلاعاتی که حاوی موتورهای کاوش، پایگاه‌های اطلاعاتی و سایت‌های مربوط در زمینه تخصصی و علمی پژوهشگران باشد، اقدام کنند. این بانک روزآمد گردد و برای افراد از طریق شبکه قابل دسترسی باشد.

● صفحه‌خانگی دانشگاه به عنوان مهم‌ترین مرجع و ارائه دهنده اطلاعات روزآمد، همه واحدهای دانشگاه برای اساتید و دانشجویان مراکز داخلی و خارجی، ثبت نام دانشجویان و مانند آن تبدیل شود.

● اختصاص فضا، سخت‌افزار، و نرم‌افزار لازم جهت قرار دادن مواد درسی اسنادان بر روی وب و تشویق اطلاع رسانی به اساتید درباره این قابلیت.

● سازماندهی منابع الکترونیکی و ایجاد آرشیو مجلات الکترونیکی جهت استفاده بهتر و بیشتر از آنها.

● آموزش اینترنت بر تمام سطوح نیاز به سازماندهی و تبلیغات دارند، لذا متخصصان کتابخانه‌ها جایگاه منحصر به فردی در جهت فراهم آوردن این خدمت برای کاربران دانشگاهی دارند.

در نهایت، درک بهتر مسئولان و طراحان نظام‌ها از نیازهای کاربران، مشکلات، استفاده خاص و تأثیر اینترنت بر فعالیت‌های کاربران، در این راستا پیشنهاد می‌گردد که پژوهش‌های کاربردی توسط دانشگاه، مراکز اطلاع رسانی و کتابخانه‌ها در خصوص

کاربردی کردن اینترنت در میان جامعه دانشگاهی، نحوه تقرب به این پدیده و بهره‌گیری مناسب از آن انجام شود تا از نتیجه حاصله بتوان در جهت توسعه کشور استفاده کرد و نیز:

- از رضایت یا عدم رضایت کاربران در استفاده از اینترنت هنگام جست و جوی اطلاعات مورد نیاز، ارزیابی مداوم صورت پذیرد.
- جست و جوی اطلاعات مورد نیاز دانشجویان به صورت مداوم ارزیابی شود.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی

۱. مطالعه رفتار اطلاع‌یابی اینترنتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی در جوامع دانشگاهی دیگر.
۲. مطالعه رفتار اطلاع‌یابی اینترنتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های دیگر با توجه به رشته‌های تحصیلی آنها.
۳. مطالعه رفتار اطلاع‌یابی از طریق موتورهای کاوش دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید بهشتی.
۴. مطالعه عوامل مؤثر بر استفاده از ابزارها و منابع اینترنت و بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید بهشتی.
۵. مطالعه عوامل مؤثر بر استفاده از ابزارها و منابع اینترنت و بر رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های دیگر.
۶. تحقیق درباره استفاده علمی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید بهشتی از منابع الکترونیکی.

مأخذ

اخوتی، مریم (۱۳۷۷). "بررسی وضعیت استفاده از شبکه اینترنت توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی". پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی، دانشگاه علوم پزشکی ایران.

اسدی، مریم (۱۳۸۲). "مطالسه تأثیر استفاده از اینترنت بر رفتار اطلاع‌یابی - پژوهشی اعضای هیأت علمی رشته‌های مختلف دانشگاه تهران (با تأکید بر سه شاخه علوم انسانی، علوم پایه فنی و مهندسی)". پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تهران.

تصویری قمصری، فاطمه (۱۳۷۱). "بررسی وضعیت استفاده از شبکه اینترنت توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی". پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز.

رضایی شریف آبادی، سعید (۱۳۸۱). "اینترنت". *دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*. برآستار عباس حری. تهران: کتابخانه ملی، ج ۳۴: ۳۳-۳۴.

ستوده، هاجر (۱۳۷۷). "ارزیابی استفاده از اطلاعات الکترونیکی با تأکید بر دیسک‌های نوری و شبکه، اینترنت در میان اعضای هیأت علمی دانشگاه شیراز". پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز.

سرابی، حسن (۱۳۷۲). *مقدمه‌ای بر نمونه‌گیری در تحقیق*. تهران: سمت.

سلاجقه، مؤده (۱۳۷۷). "بررسی نگرش کاربران مرکز اینترنت دانشگاه علوم پزشکی شیراز در مورد شبکه اینترنت و دستیابی به اطلاعات از طریق آن شبکه". پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز.

محمداسماعیل، صدیقه (۱۳۷۶). "بررسی میزان رضایت کاربران از خدمات اطلاع‌رسانی اینترنت مرکز تحقیقات فیریک نظری و ریاضیات". پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.

نوروزی چالکی، علیرضا (۱۳۷۹). "رفتار اطلاع‌یابی پژوهشگران مراجعه‌کننده به وب از طریق تماس با شبکه جهانی اینترنت مستقر در دانشگاه تربیت مدرس". پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.

Brown, Christine D (2001). "The role of computer communication in the research process of music scholars: an exploratory investigation". *Information Research*, 6(2). [on-line]. Available at:

<http://information.rinet.ir/6-2/paper99.html>

Zhang, Yir (2001). "Scholarly use of Internet-based electronic resources". *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 52(8): 628-654.